

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

21^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1913

De Munten van Nederlandsch Indië. 1)

door J. P. MOQUETTE.

(met 9 platen).

De Ropijen Munt te Batavia van 1744—1808.

Reeds vele maanden ligt bovengenoemd boek voor mij, zonder dat ik gelegenheid vond de meest merkwaardige feiten er uit op te teekenen. Thans wil ik dit verzuim inhalen en evenals van de vorige werken van dezen scherpzinnigen schrijver ook van de „Ropijen-munt” het een en ander mededeelen. Eigenlijk moest de inhoud van het lijvige boekdeel in zijn geheel hier kunnen worden overgenomen, want er komt geene bladzijde in voor, die niet een nieuw feit of eene merkwaardige muntquaestie vermeldt.

Wij vernemen reeds dadelijk, dat vóór den Engelschen tijd in Soerabaja nooit eene ropijen-munt heeft gewerkt, al wordt dit door NETSCHER en VAN DER CHIJS vermoed. Eene ernstige proef om het eens in Batavia te probeeren had vóór 1744 niet plaats. De O. I. Compagnie bezat geen formeel muntrecht, de door haar in Nederland bestelde munten waren in gewicht, gehalte en uiterlijk gelijk aan die van de Ver. Provinciën. Wel is waar prijkte het merk der Comp. op de voor Indië bestemde munten, maar deze hadden denzelfden koers als de niet geteekende, mits ze aan de gestelde eischen van gehalte en gewicht voldeden. „Toen evenwel,” zoo lezen we op blz. 342, „in 't laatst van 1743 de Comp. een nieuw Contract met den „Keijzer van Java” sloot en de Soesoehoenan van Mataram bij Art. 22 van dat contract (zie Bijlage 1) zijn muntrecht aan haar afstond,

---

1) Overgedrukt uit het *Tijdschrift van het Bataviaasch Gen. van Kunsten en Wetenschappen*, deel LII, afl. 3—6.

meende de Gouv. Gen. G. W. VAN IMHOFF, daaraan het recht te mogen ontleenen, om te Batavia een munt op te richten." Uit Nederland waren in den laatsten tijd geene gouden dukaten meer verzonden, zoodat de Comp. aan schaarschte van goudgeld leed. Nu wilde het geval, dat er eene goede voorraad goud voorhanden was, die G. G. VAN IMHOFF in dukaten wenschte om te zetten. Gehalte en gewicht zouden iets hooger zijn dan de nederl. dukaten. Dit gelukte echter niet, zoodat het gehalte op 20 karaat werd vastgesteld.

De munten moesten in hedendaagsch gewicht herleid 4.57 gram wegen. TH. J. RHEEN werd 5 Febr. 1745 als muntmeester beëdigd. Zijn eerste werk was het vastgestelde gewicht iets te verminderen, wat een klein voordeel opleverde. Het nieuwe goudstuk zou Derhem Djawi of Javaense dukaat genoemd worden en tegen 20 schellingen of f 6 worden uitgegeven. Het was den muntmeester toegestaan, echter zonder wijziging van den stempel, ook kwart, halve, dubbele en vierdubbele dukaten te slaan, indien van partikuliere zijde daartoe het verzoek werd gedaan. Van dit aanbod is geen gebruik gemaakt. Vóór den 5 febr. 1745, zegt de heer MOQUETTE, kan de munt in geen geval in werking zijn geweest en zelfs gedurende dat jaar is de muntslag gering geweest. De stempels van den dukaat zijn vermoedelijk van de hand van G. H. CRAUSE. Deze was den 27 Juli 1745 tot stempelsnijder aangesteld. De munten van muntmeester VAN RHEEN voeren eene ster. Deze laatste overleed reeds in Aug. 1745. De onderkoopman-essaijeur PAULUS DORSMAN volgde hem op. Hij teekende zijne munten na 1746 met een haan 1). Het was gebleken, dat de gouden munten zeer bij het publiek in den smaak vielen en om die reden meende men goed te doen ook zilvergeld te gaan slaan. De

---

1) N. en V. d. CHRYS verklaren op blz. 99, dat de beteekenis van den haan op de keerzijde geheel onbekend is.

omschriften zouden op de gouden en zilveren exemplaren dezelfde zijn, maar op de eerste zou men het woord „dinar” zetten, terwijl „derham” voor de zilveren munten bestemd was; het overige der inscriptie, namelijk „Goud munte van de Nederlandsch compagnie” en aan de andere zijde „Voor het eiland Groot Djawa,” blijvende 1) (Resolutie 7 Aug. 1744). De bevolking betitelde de nieuwe zilvermunt als Javase ropias of ropijen, met uitsluiting van het juiste woord „derham.” Ze golden 30 zware stuivers en zijn voor 1747 niet in omloop gebracht. Met het munten van gouden dukaten heeft men tot aan het jaar 1748 volhard, daarna zijn er vermoedelijk geene meer geslagen. Volgens NETSCHER en VAN DER CHIJS, zegt de schrijver, zou men kunnen gelooven, dat het slaan van goudgeld tot in 1751 heeft geduurd, echter ten onrechte, want de muntslag van 1749 en 1750 betrof slechts de zilveren ropijen. Genoemde schrijvers maakten, zegt de heer MOQUETTE, van twee resoluties één.

Men mag met eenige zekerheid aannemen, dat gedurende 1751 in het geheel niet meer is gemunt. Definitief werd de Munt 18 Juli 1751 gesloten. De geheele muntslag is eene teleurstelling geweest, er is groot verlies op geleden en dit was de voornaamste oorzaak van de sluiting. Dit geschiedde onder het Gouverneur-Generaalschap van JACOB MOSSEL. Met zeer veel scherpzinnigheid weet de schrijver te berekenen, dat de geheele muntslag van Febr. 1745 tot en met 1750 een bedrag van f 720.547 heeft uitgemaakt.

Men had nu vooreerst genoeg van het doen slaan van eigen munt te Batavia. Eerst op het laatst van 1764 komt

---

1) Men heeft zich echter niet aan de vastgestelde bepaling gehouden, want met uitzondering van den gouden dubbelen dukaat van 1748 en de zilveren heele en halve ropijen van 1804—1808 voeren al de munten de legende:

(Voorzijde) Derham min Kompani Welandawi.

(Keerzijde) ila djazirat Djawa al - Kabir.

MOQUETTE, *de Ropijen Munt te Batavia*, blz. 423.

het plan van eene heropening der Munt weer ter sprake, toen P. A. v. D. PARRA Gouv. Gen. was.

Daar de stempelmachines van de zilveren ropijen nog voorhanden waren, kon men, toen 6 Nov. 1764 tot aannunten besloten was, dadelijk begin December aan den arbeid. Het gehalte der stukken werd iets verminderd en op 10 penningen gezet, maar daar het gewicht vermeerderde, bleef de waarde zoo goed als gelijk. J. S. VAN NAA-MEN werd tot muntmeester benoemd. Het eerste aantal zilveren ropijen werd op last van partikulieren geslagen. In het tweede boekjaar sloeg men niet minder dan 100.000 ropijen voor buitenstaanden. Bij plakaat van 8 Nov. 1765 werden de gouden ropijen gangbaar verklaard. Zij waren met de stempels der zilveren geslagen, hadden een gehalte van 20 karaat, met toekenning van remedie, en golden 20 sch. of $2\frac{1}{2}$ rijksdaalder. De dubbele en twee dubbele ropijen naar evenredigheid. Een tweede oorzaak, dat vroeger in 1751 het Munthuis gesloten werd, was het in omloop zijn van een groot aantal valsche zilveren ropijen; thans in 1768 moest men om de zelfde reden tot het sluiten der Munt overgaan. Nu waren het echter voornamelijk gouden ropijen, die in veel lager gehalte nagebootst waren en die een einde aan den muntslag maakten. De uitgegevene echte werden voor biljoen verklaard en voor de volle som ingewisseld. De valsche ropijen werden tegen de goudwaarde der stukken overgenomen. Zeer lezenswaardig is het, wat door den heer MOQUETTE over deze geschiedenis wordt verhaald. Voor een bedrag van 17.773 : 18 rijksd. is te Batavia aan gouden ropijen betaald, die ter inwisseling waren aangeboden, daaronder was de goudwaarde van 18 valsche ex. begrepen.

Eene hooge prijs van 1000 rijksd. was beloofd aan hem, die den muntvervalscher zou aanbrengen. Men was namelijk bang, dat van nu af aan zilveren valsche ropijen zouden te voorschijn komen, omdat de gouden en zilveren ropijen

met den zelfden stempel waren geslagen. Dit was mede oorzaak dat de munt einde Januari 1768 definitief gesloten werd, ofschoon ze, volgens den heer MOQUETTE, reeds sedert einde Aug. 1767 stil stond. Maar er was nog een derde reden, dat het munten werd gestaakt en wel naar aanleiding van eene missive van Heeren XVIIen d.d. 6 Okt. 1766, waarin deze duidelijk te kennen gaven, dat zij vertrouwden, dat behalve koperen duiten en zilveren ropijen voor rekening van partikulieren, geene andere specie zou worden geslagen. Die gouden ropijen zaten der Comp. dus wel wat in den maag. Het was dus maar beter de Munt te sluiten. De muntslag 1764/1767 is bijna geheel voor partikulieren geschied, in tegenstelling met dien van 1744/50, toen voor rekening van de Comp. was gemunt. Tusschen 1764—1767 is geslagen voor een bedrag van

295.985	aan zilveren ropijen	à f	1.10
2.181	„ gouden „	à f	6.—
924	„ „ „	à f	12.—
1.777	„ „ „	à f	24.—

Eerst en uitsluitend in 1766 zijn gouden heele, dubbele en tweedubbele ropijen vervaardigd, N. en V. D. CHIJS laten dit, ten onrechte, reeds een jaar vroeger gebeuren.

Het aantal in omloop zijnde zilveren ropijen bleek weldra geheel onvoldoende, daarbij heerschte er groote verwarring in het geldwezen, doordat ropijen van allerlei landen en dus met verschillende koersen in omloop kwamen. Dit duurde tot 1782, toen de Comp. tot allerlei maatregelen haar toevlucht moest nemen om het nijpend geldgebrek tegen te gaan. Daaronder behoorde o. a. het publiek toestemming te geven, hun goud en zilver te laten vermunten. Men bepaalde er echter bij, dat moest worden opgegeven de grootte van het bedrag metaal, dat men in munt wenschte om te zetten. Gemunt en ongemunt goud en zilver mochten niet worden uitgevoerd. Het publiek liet echter geen geld slaan. Daarop volgde den 5 Nov. 1792 het besluit van

algemeene vrijheid tot munten, zonder dat men vooruit het bedrag moest opgeven. Tevens werd besloten, dat de gouden ropijen op een gehalte van 19 karaat zouden worden gemaakt. N. en V. D. CHIJS hebben dezen muntslag (zie blz. 16 van hun werk) niet volkomen juist medegedeeld, zegt de heer MOQUETTE.

JACOBUS DE WAREM Jr. werd muntmeester. De schrijver bewijst uitvoerig, dat in 1782 geene zilveren ropijen zijn aangemunt en dat de eerst geslagene van 1783 dateeren. Muntm. DE WAREM bleek geen voorbeeldig ambtenaar te zijn, was daarenboven weinig inschikkelijk voor het publiek, zoodat voortdurend klachten over de Munt bij de Comp. inkwamen. Toen bovendien gebleken was, dat DE WAREM „4 marquen van de Comp. en de waarde van 63 ropijen van den Oud-Vice-president J. H. WIEGERMAN” had verduisterd, werd hij 20 Juni 1783 als muntmeester ontslagen. Het goud, dat hij zoek had gemaakt, moest binnen 8 dagen worden teruggegeven, op „poene van correctie”. De adjunct ALVES en nog een meesterknecht namen toen het werk over. De geachte schrijver laat ons allerlei geschillen tusschen de beambten der munt en de Comp. bijwonen. ALVES overleed spoedig daarop en werd F. A. VAN HALEN in 1784 tot muntmeester aangesteld. Er is in dien tijd weinig gemunt. Vermoedelijk is na 1785 geen gouden munt meer afgeleverd en zijn na Januari 1789 ook geene zilveren ropijen geslagen. Om deze drie laatste regels te bewijzen, heeft de schrijver tal van moeilijke onderzoekingen moeten verrichten. Men beleefde daarna weer een tijd van het allerhoogste geldgebrek, tengevolge van het stilstaan van den partikulieren handel met Perzië, waardoor het perzisch goud niet meer te Batavia aankwam. Bovendien voerden Chinezen het goudgeld der Compagnie voortdurend uit. Het was een tijd van malaise voor de Comp., zegt de schrijver. Men mag gerust aannemen, dat deze derde muntslag „én door gebrek aan muntmateriaal én door gebrek aan

belangstelling is doodgebloed." Commissarissen-Generaal uit Nederland overgekomen verzochten, na onderzoek van den toestand, der Hooge Regeering van Indië te zorgen, dat de Munt opnieuw aan het werk zou gaan. Einde December 1795 was men met de voorbereidende werkzaamheden gereed en kon de Munt met VAN HALEN als muntmeester haren arbeid beginnen. De gouden ropijen bleven op 19 karaat gesteld, de halve naar advenant. Wat de zilveren ropijen betreft, vond men goed deze op 9 p. 12 greinen te verminderen. De zilveren ropijen, het jaartal 1796 dragende, zijn echter in 1795 geslagen, terwijl in 1797 geene exemplaren de munt hebben verlaten. VAN HALEM stierf reeds in 1798. Er was geen opvolger voor hem te vinden. Eerst in Maart 1799 werd H. J. LEBECK tot muntmeester benoemd. Volgens zijn eersten en vermoedelijk eenig muntrapport, loopende van Maart tot einde Augustus 1799, heeft hij voor partikulieren 3. 321 halve gouden ropijen en 18.108 zilveren geslagen. Deze muntmeester overleed in 1800, een jaar slechts na zijne aanstelling. Bij gebrek aan een geschikten ambtenaar werd de Munt stop gezet tot in November 1800, toen de chirurgijn J. A. ZWEKKERT in zijne plaats kwam. Den 11 Dec. 1800 nam hij de Munt over en kon onmiddellijk aan het werk. De Comp. had namelijk een haar toebehoorend zilver tafelservies, bestaande uit een groot aantal voorwerpen, 1) beschikbaar gesteld om als muntmateriaal te worden gesmolten. ZWEKKERT maakte er 11.075 ropijen uit. Hij was de eerste muntmeester van wien een borgtocht werd geeischt. Dit geschiedde naar aanleiding van eene rechtsquaestie.

Omtrent ZWEKKERT's arbeid is weinig mede te deelen, omdat er zoo goed als geene officieele bescheiden over bestaan. Alleen is bekend, dat het gehalte van den gouden

---

1) Wy lezen o. a. van 24 soep pierings en 48 platte pierings 103 vorken, 110 lepels, 8 groote schenkladen, enz.

ropij op 18 karaat werd teruggebracht. Het gewicht werd niet gewijzigd.

Merkwaardig is het te lezen, dat hij een zeer groot aantal spaansche matten en keizersdaalders heeft doen smelten, waaruit hij zilveren ropijen vervaardigde. Het versmelten van een keizersdaalder bracht meer voordeel op dan een spaanschen mat. Wij vernemen vervolgens, dat ZWEKKERT bezwaar had tegen de dikte der zilv. ropijen, waardoor de doorsnijmachine herhaaldelijk brak. Daarom stelde hij voor ropijen te mogen maken op de grootte van een gulden. Men had er niets tegen in te brengen, evenmin op zijne vraag den 1 Febr. 1805 gedaan, om halve zilv. ropijen ter grootte van de oude heele, op een gehalte van 9½ penning fijn, te mogen bewerken. Na dien tijd begon er voor de munt eene ware sukkelperiode aan te breken. Gouverneur Gen. DAENDELS maakte hier een einde aan, door ZWEKKERT naar de duitmunt te Soerabaja over te plaatsen. De schrijver zegt, dat in Aug. 1817 de munt al 12 maanden zoo goed als stil had gestaan. Toch is in de eerste drie maanden van 1808 nog gemunt, want de nog bestaande ropijen van dat jaar bewijzen het.

Van de opening van het munthuis in 1744 tot aan de sluiting in 1808, is te Batavia voor een totaal van / 3.625.709 : 10 Ind. Ct. gemunt.

Niet minder dan 35 bijlagen vergezellen den tekst. Het behoeft wel niet te worden gezegd, dat de inhoud dezer bijlagen allerbelangrijkst is. Wij kunnen den heer MOQUETTE niet dankbaar genoeg zijn voor de vele nieuwe inzichten en onthullingen, die hij ons ook in dit werk heeft aangeboden. Zeer duidelijk zijn de afbeeldingen der munten op de negen platen. Vele dezer zijn thans uiterst zeldzaam terug te vinden, zoodat niet alle afgebeelde in de bijna volledige verzameling van het Bataviaasch Genootschap aanwezig zijn. Wij wenschen den heer MOQUETTE geluk met de voltooiing van dit standaardwerk.

M. D. M.